

Asia: VN/18098/2025

Lausuntopyyntö: Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei

Perustelut tiiviisti

Ehdotuksen keskeiset tavoitteet esimerkiksi painopisteen siirtämisestä varhaiseen tukeen ja peruspalveluihin sekä lainsäädännön rajapintojen selkeyttäminen ovat periaatteessa kannatettavia myös kohderyhmiimme kuuluvien eli kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien lasten sekä heidän perheidensä näkökulmasta. Kun kuitenkin samaan aikaan sosiaalihuollon palvelu-uudistuksessa ollaan tekemässä merkittäviä heikennyksiä sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin sekä keventämässä huomattavasti muun muassa palvelutarpeen arviointia ja kirjaamisveloitteita (tavoitteena yhteensä 100 miljoonan euron säästöt), niin ei ole nähdäksemme mitenkään realistista, että esimerkiksi vammaiset lapset, jotka ovat lähtökohtaisesti erityisen haavoittuvassa asemassa ja erityisen tuen tarpeessa, saisivat näiden uudistusten myötä jatkossa riittävän aikaisessa vaiheessa tarpeidensa mukaiset yleispalvelut, vaan päinvastoin ehdotuksista syntyy huoli siitä, jäävätkö näiden lasten ja heidän perheidensä tuen tarpeet yhä usein tunnistamatta ja vastaamatta varsinkin, kun myös vammaispalvelulain soveltamisalaa on tiukennettu ja sen piiriin pääsemisen kynnystä siten nostettu jo useamman kerran kuluvalle hallituskaudella. Kun vammaispalveluihin ja lastensuojelun palveluihin pääsemiseen on korkea kynnys, ja sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden resurssit heikkenevät merkittävästi, niin on nähdäksemme hyvin todennäköistä, että ainakin pidemmällä aikavälillä kalliiden ja raskaiden viimesijaisten palveluiden, kuten lastensuojelun sijoitusten, tarve kasvaa, vaikka sekä inhimilliseltä kannalta että myös taloudellisesta näkökulmasta pitäisi nyt nimenomaan pyrkiä yleispalveluihin ja esimerkiksi vammaispalveluihin panostamalla ennaltaehkäisemään sijoituksia ja lasten ja nuorten syrjäytymistä.

Tämä ehdotus ei yhdessä sosiaalihuollon palvelu-uudistuksen kanssa ole kannatettava, koska ilman että leikkaussuunnitelmien sijasta lisätään resursseja varhaiseen tukeen ja avohuollon palveluihin, ja tarkennetaan ja vahvennetaan niitä koskevaa sääntelyä, niillä ei tosiasiallisesti pystytä vastaamaan niiden lasten tarpeisiin, jotka tämän ehdotuksen mukaan siirtyisivät lastensuojelun asiakkuudesta sosiaalihuoltolan piiriin (arviolta 9600 lasta), eikä myöskään vammaispalveluista yleispalveluihin ohjattujen lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Tukiliitto ei siten kannata lastensuojelun avohuollon palvelujen siirtämistä ehdotuksen mukaisesti lastensuojelulaista sosiaalihuoltolain alle, jonka mukaan järjestettäisiin hyvin kevyesti säänneltyä ja alueellisesti siten todennäköisesti merkittävästi vaihtelevaa lapsiperhepalvelua, eikä myöskään sääntelyn ja järjestelmän sekavuutta lisäävää muutosta, jolla lastensuojelun jälkihuollon nuoret siirrettäisiin sosiaalihuoltolain mukaiseen asiakkuuteen, mutta heidän palveluistaan säädettäisiin edelleen lastensuojelulaissa.

2. Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Ei

Perustelut tiiviisti

Tukiliitto katsoo, että ehdotuksilla ei voida päästä sinänsä kannatettaviin tavoitteisiin esimerkiksi varhaisen tuen vahvistamisesta, koska sosiaalihuoltolain mukaisiin lasten ja perheiden palveluihin ei olla panostamassa tarvittavia lisäresursseja, vaan päinvastoin niistä haetaan isoja säästöjä. Lisäksi lastensuojelulain kokonaisuudistuksen onnistuneeseen ja myös esimerkiksi vaativampaa tukea tarvitsevien lasten, kuten kehitysvammaisten lasten, tarpeet, tilanteet ja oikeudet (ml. tässä ehdotuksessa vielä mainitsemattoman YK:n vammaissopimuksen turvaavat oikeudet) riittävästi huomioivaan valmisteluun ja toisaalta myös uudistuksen toimeenpanoon tarvittaisiin nähdäksemme paljon enemmän aikaa. Sen pitäisi myös kulkea vielä tiiviimmin käsi kädessä sosiaalihuollon palvelu-uudistuksen kanssa sekä selkeyttää myös lastensuojelun ja vammaispalveluiden suhde, jossa uuden vammaispalvelulain mukaisista tarpeellista uudistuksista, kuten lapsen asumisen tuen sääntelystä (joka tulisi huomioida nimenomaisesti myös lastensuojelulain uudistuksen esitöissä) huolimatta on vielä käytännössä vammasta johtuvia tarpeita lastensuojelun vastattavaksi siirtäviä epäselvyyksiä. Uudistusten valmisteluun ja esimerkiksi vaikutusten arviointiin olisi myös syytä osallistaa tehokkaasti - eikä vain lyhyellä lausuntokierroksella - kaikki tarvittavat tahot, kuten vammaisia lapsia ja heidän perheitään edustavat järjestöt YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla.

3. Mikä seuraavista vaihtoehdoista olisi mielestänne tarkoituksenmukaisin tapa järjestää sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen rajapinta? Valitkaa yksi ja perustelkaa vastauksenne.

Nykytilan säilyttäminen

Perustelut tiiviisti

Tukiliitto katsoo, että kun lastensuojelulain kokonaisuudistusta ei enää tällä hallituskaudella ehditä valmistella riittävän huolellisesti ja kattavasti, ja sosiaalihuollon palveluihin myös kohdistuu tällä hetkellä onnistuneiden uudistusten tekemistä käytännössä tehokkaasti estäviä säästövaatimuksia, on esimerkiksi kohderyhmiemme lasten, nuorten ja perheiden edun ja oikeuksien toteutumisen näkökulmasta tässä hetkessäärkevintä säilyttää nykytila, pyrkien kuitenkin siihen, että kokonaisuudistuksen valmisteluun, säätämiseen ja toteuttamiseen edetään heti, kun reunaehdot uudistuksen onnistuneelle läpiviemiselle ovat olemassa.

4. Lausuntopalaute lukuun 1 (Yleiset säännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 1 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

5. Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla muutoksella olevan lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen ja päättymiseen?

-

6. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää koskevan asiakasmitoituksen joustavoittamisesta mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

7. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävistä kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

8. Lausuntopalaute luvusta 3 (Lastensuojelun järjestäminen ja kustannusvastuu): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 3 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta sekä vaikutuksista.

-

9. Lausuntopalaute luvusta 4: Onko ehdotus, jonka mukaan lupa lapsen tutkimiseen annettaisiin jatkossa hyvinvointialueen viranhaltijan päätöksellä hallinto-oikeuden sijaan, mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

10. Selkiyttävätkö luvun 4 ehdotukset lastensuojelun päätöksentekosääntelyä?

-

Perustelut tiiviisti

-

11. Lausuntopalaute luvusta 5: Onko ehdotus edunvalvojan palkkioiden ja kulukorvausten rajaamisesta ja yhdenmukaistamisesta valtioneuvoston asetuksella mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia (etenkin taloudellisia) arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

Muut mahdolliset huomiot lastensuojelun edunvalvontaa koskevasta sääntelykokonaisuudesta?

-

12. Muu lausuntopalaute luvusta 5 (Lapsen osallisuus): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 5 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

13. Lausuntopalaute luvusta 6 (Menettelysäännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 6 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

14. Lausuntopalaute luvusta 7 (Lastensuojelun avohuolto): Ovatko lastensuojelun avohuoltoa koskevat ehdotukset mielestänne kannatettavia?

Ei

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Vaikka tavoitteet siirtää painopistettä varhaiseen tukeen ja avohuollon palveluihin ovat kannatettavia, niin kun niihin ei tule lisää resursseja, vaan niihin kohdistuu päinvastoin merkittävät säästötavoitteet, niin suurena uhkana on nähdäksemme se, että esimerkiksi vammaiset lapset perheineen eivät saa riittävän vahvaa tukea oikea-aikaisesti. Viivästyksiset ja väliinpuutoamiset tarpeita vastaavien palveluiden saamisessa puolestaan vaikeuttavat ongelmia ja johtavat todennäköisesti siihen, että sijaishuollon tarve ainakin pidemmällä aikavälillä kasvaa. Niinpä katsomme, että lastensuojelun avohuollon palveluita ei tulisi siirtää sosiaalihuoltolain alle ennen kuin voidaan varmistaa sinne riittävät resurssit vastaamaan palveluita tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä tarpeisiin.

Ehdotuksessa ei tällä hetkellä huomioida vammaisten lasten oikeuksien toteutumista säädösten tasolla merkittävästi parantanutta uuden vammaispalvelulain lapsen asumisen tuen säännöskokonaisuutta, joka on myös keskeistä vammaispalveluiden ja lastensuojelun rajapintaa koskevaa sääntelyä. Ehdotuksen perusteluissa olisikin erittäin tärkeä käsitellä tätä sääntelyä, joka vihdoinkin selkeästi ohjaa siihen, että lapsen vammasta johtuviin asumisen tuen tarpeisiin vastataan vammaispalveluilla eli yleensä mainitulla lapsen asumisen tuen palvelulla/palvelukokonaisuudella, eikä näiden lasten tule ohjautua lastensuojelun sijaishuoltoon, kun kyse ei ole lastensuojelulain mukaisesta sijaishuollon tarpeesta. Näin osaltaan tuetaan sitä, että lapsen asumisen tuen pykäläkokonaisuutta uudessa vammaispalvelulaissa aletaan soveltaa kaikissa niissä tilanteissa, joissa lapsella on vamman vuoksi tarve asumisen tueksi, johon vastaamiseen esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ainakaan yksinään ole riittäviä ja/tai sopivia. Meillä nimittäin esimerkiksi lakineuvontaamme tulevien yhteydenottojen perusteella valitettavasti edelleen ohjautuu esimerkiksi kehitysvammaisia ja/tai autismikirjolla olevia lapsia lastensuojelun sijaishuoltoon myös sellaisissa tilanteissa, joissa oikea palvelu vastaamaan tarpeisiin olisi lastensuojelun palveluiden, kuten sijaishuollon, sijasta VPL:n mukainen lapsen asumisen tuki. Koska sitä myös järjestetään ensisijaisesti tukemaan lapsen asumista oman perheensä kanssa, niin se on paitsi inhimillisesti niin myös kustannusnäkökulmasta selkeästi kannatettavampi vaihtoehto kuin sijaishuolto, jossa vammaisten lasten osalta tarvittaisiin

vielä erityisosaamista (jonka hankkiminen ei myöskään ole maksutonta, ja mm. siksi sitä valitettavasti ei käsityksemme mukaan edelleenkaan yleensä ole sijaishuollon puolella riittävästi vastaamaan sijoitettujen vammaisten lasten tarpeisiin).

15. Lausuntopalaute luvusta 8 (Lapsen kiireellinen sijoitus): Onko kiireellisen sijoituksen jatkoa koskeva ehdotus (keston lyhentäminen 30 vuorokaudesta 14 vuorokauteen) mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

16. Lausuntopalaute luvusta 9 (Huostaanotto): Onko huostaanottoa koskeva ehdotus (50 §) mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

On kannatettavaa tarkentaa huostaanoton edellytyksiä, mikä ideaalisti voi esimerkiksi vahvistaa sitä, ettei vammaista lasta tulisi huostaanottaa ja sijoittaa lastensuojelulain nojalla, kun nämä edellytykset eivät tosiasiallisesti täyty, vaan vammasta johtuviin tarpeisiin tulee vastata vammaispalveluilla (tai sosiaalihuololain ym. yleislakien mukaisilla palveluilla siltä osin kuin lapsi saa sieltä yksilöllisen palvelutarpeensa ja etunsa kannalta sopivat ja riittävät palvelut). Kun kuitenkin samalla säästösyistä heikennetään merkittävästi sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita, ja myös vammaispalveluihin kohdistuu tosiasiallisesti vahvaa säästöpainetta, eikä esimerkiksi uuden vammaispalvelulain lapsen asumisen tuen palvelua ole otettu vielä ainakaan läheskään tarpeita vastaavasti hyvinvointialueilla käyttöön, niin suurena vaarana on esim. monien vammaislapsiperheiden ongelmien vaikeutuminen tavalla, joka johtaa hyvin todennäköisesti ennemmin tai myöhemmin kasvavaan huostaanottojen ja sijaishuollon tarpeeseen. Jotta huostaanottoja voidaan oikeasti saada myös pidemmällä aikavälillä vähennettyä, yleislakien mukaiset palvelut ja vammaispalvelut on ensin resursoitava riittävästi.

17. Lausuntopalaute luvusta 10 (Kodin ulkopuolinen sijoitus): Onko kodin ulkopuolisten sijoitusten ja sijoituspaikkojen valvontaa koskevien säännösten täsmentäminen ja vastuunjaon selkeyttäminen ehdotetulla tavalla mielestänne kannatettavaa?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

18. Lausuntopalaute luvusta 11 (Laitoshoito): Onko ehdotus lastensuojelulaitoksen asuinyksikön henkilöstömitoituksen täsmentämisestä ja osittaisesta joustavoittamisesta (ml. lapsikohtainen vähimmäismitoitus 1 työntekijä/lapsi sekä mahdollisuus suhteuttaa mitoitusta sijoitettujen lasten lukumäärään) mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

19. Onko ehdotus turvahenkilöä koskevaksi sääntelyksi, jossa turvahenkilön tehtävät ja toimivaltuudet erotetaan selvästi hoito- ja kasvatustehtävistä, mielestänne toimiva?

Ei

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Tukiliitto kyseenalaistaa ehdotetun turvahenkilön tarpeen ainakin muissa lastensuojelun laitospalveluissa kuin kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa sekä tarkoin määritellyin edellytyksin ja rajoitetuin toimivaltuuksin mahdollisesti myös erityisen huolenpidon jaksoja toteuttavissa laitoksissa. Jos lastensuojelulaitoksessa on siellä olevien lasteen tarpeet huomioiden riittävä määrä hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa henkilöstöä ja heillä on lasten tarpeisiin nähden riittävä osaaminen (ml. osaaminen vammaisuudesta ja siitä johtuvasta haastavasta käytöksestä ja sen ennaltaehkäisystä), niin tarve turvahenkilölle on varmasti erittäin vähäinen. Turvahenkilön käytössä on monia riskejä, joita sen mahdolliset hyödyt nähdäksemme eivät ainakaan isommassa kuvassa ylitä: esim. haastavan/väkivaltaisen käytöksen juurisyytä ei ehkä pyritä selvittämään ja puuttumaan niihin, kun "turvahenkilö hoitaa nämä tilanteet", ja toimintakulttuurissa korostuvat herkästi liikaa valvonta, kontrolli, pakottaminen ja perusoikeuksien rajoittaminen, mikä väkisin vaikuttaa myös yksikön ilmapiiriin, jossa erityisesti esimerkiksi kuormitusherkät vammaiset henkilöt voivat usein huonosti (mikä voi myös helposti olla omiaan jatkamaan väkivallan tai muun haastavan käytöksen kierrettä).

Myös oikeusturvan näkökulmasta ihmettelemme erityisesti ehdotetun sääntelyn mukaista melko matalalla kynnyksellä laajasti lastensuojelun laitoshoidossa käytettävissä olevaa turvahenkilöä, kun kuitenkin esimerkiksi kehitysvammalain itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja rajoitustoimia koskevassa 3 a luvussa esitöineen on suhtauduttu hyvin pidättyvästi vammaisten lasten perusoikeuksien rajoittamiseen erityishuollon palveluissa. Oletettavasti myös lastensuojelulaitoksissa ilmenevää haastavaa käytöstä ja väkivaltaisuutta selittää usein tekijän vammaisuus (esim. kehitysvamma ja/tai autismi- tai neurokirjon häiriö), joten katsomme, että kynnyksen käyttämiseen tulisi siksikin olla yhtä lailla korkea tässä yhteydessä.

Jos turvahenkilöistä vastoin käsitystämme säädettäisiin, lastensuojelulaitoksissa asiakkaina olevien lasten oikeusturva vaatisi nähdäksemme vähintään perusteluissa tarkennusta (myös esimerkkien kautta) voimakeinojen käyttämisen välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointiin. Pidämme lapsen oikeuksien näkökulmasta kestävämmänä sitä, että 77.2 §:ssä pidetään hyväksyttävänä, että voimankäytöstä voi aiheutua lapselle vammoja tai "fyysisiä jälkiä". Ei ole hyväksyttävää, ettei edellytettäisi ensisijaisesti lapsen turvallisuuden varmistamista myös pakkoa käytettäessä. Lisäksi turvahenkilöltä tulisi aina edellyttää turvallisuusalan koulutuksen lisäksi riittävää osaamista esimerkiksi neuropsykiatrisista haasteista ja vuorovaikutuksesta haastavissa tilanteissa sekä perehtymistä juuri kyseisen yksikön ja siellä olevien lasten tarpeiden ja tilanteiden näkökulmiin, jotta pakon käytöltä voidaan aina mahdollisuuksien mukaan välttyä.

Turvahenkilöiden käyttöä ja turvahenkilöiden toimivaltuuksien laajuutta tulee vielä arvioida huolellisesti perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta, kuten perustuslain 124 §:n perusteella, ja tehdä sillä perusteella tarvittavat muutokset ehdotettavaan sääntelyyn.

20. Lausuntopalaute luvusta 12 (Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 12 säännöksistä 90 § (yhteydenpidon rajoittaminen) ja 93 § (henkilöntarkastus) ja niiden käytännön toimivuudesta ja vaikutuksista.

-

21. Lausuntopalaute luvusta 13 (Jälkihuolto): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 13 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

22. Lausuntopalaute luvusta 17 (Voimaantulo): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita voimaantuloa koskevista säännöksistä ja niiden vaikutuksista.

Tukiliitto katsoo, että kun kyseessä on hyvin merkittävä, perusoikeusherkkä ja vahvaa toimeenpanon tukea ja ohjausta vaativa uudistus, joka edellyttää myös monenlaisia käytännön muutoksia hyvinvointialueilla, uudistusta ei tule kiirehtiä, vaan ensin sen jatkovalmisteluun tulee varata riittävästi aikaa ja resursseja sekä osallistaa siihen tarvittavat tahot, ml. vammaisia lapsia ja heidän perheitään edustavat järjestöt, ja sama riittävän ajan ja resurssien vaatimus koskee sitten myös uudistuksen toimeenpanoa ja sen tukea. Siirtymävaiheessa on olennaisen tärkeä turvata haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteutuminen ja heidän tarvitsemiensa palveluiden jatkuvuus. Ehdotettu voimaantuloaika vaikuttaa näistä näkökulmista varsin epärealistiselta. Uudistus vaatii lisäksi tarkkaa seuranta ja arviointia sekä tarvittaessa korjausliikkeitä. Myös seuranta ja arviointi on resursoitava riittävästi.

23. Lausuntopalaute ehdotuksesta koskien lisärahoitusta tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUV) turvaamiseksi yksityisissä koulukodeissa ja Valtion koulukodeissa: Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita TUV-koulutuksen rahoitusta koskevasta säännöksestä ja sen vaikutuksista.

-

24. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen taloudellisista vaikutuksista?

Ehdotuksessa pitäisi huomioida paremmin ja pyrkiä arvioimaan realistisesti myös pidemmän aikavälin taloudellisia vaikutuksia, jotka voivat olla hyvinkin merkittäviä, jos tämän ehdotuksen (yhdistettynä myös sosiaalihuollon palvelu-uudistukseen) riskit liittyen esimerkiksi huostaanottojen ja sijaishuollon tarpeen kasvuun toteutuvat.

25. Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksen 38 §:n 3 momentilla mahdollisesti olevan?

-

26. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen muista vaikutuksista?

Vaikutuksia vammaisiin lapsiin ei ole arvioitu lainkaan, mitä on vaikeaa pitää miltään kannalta perusteltuna. Lapsivaikutusten arviointi ei muutenkaan ole riittävän kattavaa huomioiden sääntelyn keskeinen merkitys haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteutumisen kannalta. Puutteellista on myös tämän esityksen ja sosiaalihuollon palvelu-uudistuksen yhteisvaikutusten arviointi, jota on erittäin tärkeää jatkovalmistelussa tehdä kattavasti. Lisäksi vaikutuksia lasten ja perheiden yhdenvertaisuuteen tunnistetaan ja arvioidaan ehdotuksessa vielä liian ohuesti, huomioiden erityisesti sen sisältämät riskit yhdenvertaisen palveluiden saamisen näkökulmasta.

27. Vapaamuotoiset huomiot

Pitäisimme selvempänä säilyttää lain nimi jatkossakin lastensuojelulakina.

Salisma Tanja
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry